

Avtorici nikakor ne pozabita na »očete« slovenskega jezika – Primoža Trubarja ter ostale protestante in reformatorje –, ki so s svojim neprecenljivim delom in razmišljanjem sploh omogočili slovensko tiskano besedo. Po pozitivnih zametkih slovenščine kot knjižnega jezika pa je obdobje protireformacije prineslo vnovičen vdor nemščine, kasnejši razcvet – po evropskih merilih – pa je prinesel vrsto tujih knjig, zato je v 18. stoletju na slovenskem ozemlju izšlo veliko časopisov v nemškem jeziku: »Po evropskih zgledih so se začele ustanovljati posebne družbe in akademije, ki so postale nosilci in organizacijska središča znanstvene in kulturne dejavnosti. /.../ S prevlado tujcev se je družbeni položaj slovenščine poslabšal. Dobila je manjvredni družbeni predznak, kajti izobraženci, četudi so bili slovenskega rodu, so se pogovarjali, brali in pisali v nemškem, italijanskem in latinskem jeziku« (str. 19–20). Razgrne se torej obdobje časopisov, pisanih v tujem jeziku, četudi do leta 1797 – in prvega časopisa v slovenščini – ni več daleč. *Lublanske novice* so zameetek vsega slovenskega nadaljnjega časopisja in ravno Valentin Vodnik je – kakor Amonova in Erjavčeva z zgodovinskimi dejstvi obogatita v času razsvetljenstva in pod pokroviteljstvom Žige Zoisa ustanovljeni časopis – glavni urednik in pisec (novinar). Z Vodnikom se je konstituirala tudi slovenska javnost (str. 54). Slednjo pa avtorici v knjigi popejljeta vse do konca prve svetovne vojne, v leto 1918, kjer se njuno raziskovanje (zaenkrat) tudi zaključí. Niz in opis številnih časopisov, ustanovljenih na slovenskem ozemlju in napisanih v slovenskem jeziku, se tako ustavi v perečem povojnem obdobju, ko se je zgodovina pisala na novo. Vsako omenjeno in obravnavano obdobje – od razsvetljenstva, industrijske revolucije, marčne revolucije, preloma stoletja do prve svetovne vojne – prinaša različne družbeno-politične in kulturne premike, ki so tako ali drugače krojili nastanek, podobo in vsebino slovenskih časopisov: »Skladno s počasno emancipacijo slovenskega jezika in z njim povezanim razvojem časopisov v slovenskem jeziku je tudi razvoj novinarskega diskurza potekal počasi. Jezikovna, kulturna in politična emancipacija so imele prednost pred razvojem novinarskega časopisnega jezika, stila, žanrov, oblike, produkcijske prakse ipd.« (str. 11). Vendar je ravno obravnavana knjiga dokaz, da je zgodovina Slovencev burna in razgibana, predvsem pa kulturno in duhovno – vsem oviram navkljub – bogata in nepogrešljiva pri spoznavanju ali analiziranju slovenskega novinarstva. Periodični tisk na Slovenskem se je skozi desetletja pogumno upiral vsem tujkom, nasilnim vdorom in notranjepolitičnim težavam: »Cerkvena, upravna in ozemeljska razdrobljenost slovenskega etničnega prostora je povzročila, da se je slovensko časopisje razvijalo v okvirih, ki so jih narekovalе tuje oblasti. V več kot dvesto letih svojega obstoja je bilo slovensko časopisje vedno nekje na obrobju državno-družbene pozornosti« (str. 6) Vendar je slovensko časopisje preživelo vse vdore, revolucije, vojne in politične sisteme, zato so tudi danes tiskani mediji – poplavi tehnoloških izumov in digitalnih medijev navkljub – še vedno brani in iskani.

Nataša Toplišek

Roman Kuhar, Neža Kogovšek Šalamon, Živa Humer, Simon Maljevac:
Obrazi homofobije. S predgovorom Luca Trappolinija. Ljubljana:
Mirovni inštitut, 2011.
159 strani (ISBN 978-961-6455-66-4), 12 EUR

»Nisem homofobična, le ne strinjam se s homoseksualnostjo. Ne gre za to, da sovražim geje, le ne strinjam se s tem, kar počnejo« (str. 15) je citat respondentke v mednarodni študiji, ki se ukvarja z vprašanjem razumevanja homofobije ter prek sociološke in pravne analize skuša opozoriti na problematiko diskriminacije gejev in lezbijk na nacionalni ravni ter spodbujati k

dosegu temeljnih pravic in polnopravnega državljanstva istospolno usmerjenih na evropski ravni. *Obrazi homofobije* je delo, ki odseva rezultate slovenskega dela omenjenega evropskega projekta. Štiri poglavja, ki teoretske nastavke prepletajo z raziskavami, ki merijo stopnjo homofobije v Sloveniji, skupaj tvorijo kohezivno celoto, ki jasno izreka alarmantno stanje v državi na področju tematike LGBT. Vsekakor se sporočilo te knjige ujema z začetnim citatom: institucionalizirana heteronormativnost z ohranjanjem svoje moči prodira v vsak košček vsakdanjega življenja, kjer z bolj ali manj latentnimi ravnanji vzdržuje homofobijo v skupnosti.

Prvo poglavje je namenjeno iskanju najustrežnejših opredelitev pojma homofobije. Kuhar se pri eksplikaciji pojasnitev in funkcij homofobije opira predvsem na opredelitve in definicije Groneberga, Hereka in Weinberga. Avtor besede homofobija je ameriški klinični psiholog George Weinberg, ki z umestitvijo novega termina v polje patološkega osnuje preobrat v dojemanju problematike homoseksualnosti. Če je ta do šestdesetih let – se pravi do prvih organiziranih gejevskih in lezbičnih družbenih gibanj – veljala za problem sama po sebi, se z Weinbergom problematika percepiranja homoseksualnosti prenese v samo jedro homofobične družbe. Tako osrednji akter v konceptu homofobije postane homofobični subjekt, ki boleha za homofobijo. Homofobija se torej opredeli kot bolezen, kot patologija, kot samosovraštvo in strah biti blizu homoseksualcev. Sedaj bolnik ni več homoseksualec, temveč je bolna homofobična družba. Ker pa Weinberg pri pojasnjevanju homofobije ne upošteva strukturnih vzrokov proizvodnje homofobije in mehanizmov ohranjanja takšnega družbenega stanja, je za bolj dovršeno razumevanje kompleksnosti koncepta homofobije primernejša klasična funkcionalistična analiza, katere avtor je Gregory Herek. Herek namesto koncepta homofobije raje aplicira koncept *heteroseksizma*, ki ga razume »kot ideološki sistem, ki zanika in stigmatizira vse, kar je neheteroseksualno, vključujoč vedenje, identiteto, skupnost« (str. 27). Sodobna queerovska teorija z združitvijo obeh konceptov – torej z združitvijo notranjih psihičnih konfliktov posameznika in ideoloških mehanizmov, ki delujejo tako na institucionalizirani kot na individualni ravni – uvede pojem *heteronormativnosti* kot organizirajoče načelo heteroseksualnih norm v vseh vidikih družbenega življenja. Govorimo lahko o omniprezenzi heteronormativnosti, o Foucaultovem panoptikonu, ki nas vse ujame in katerega pogled eksistira v formi heteroseksizma ter internalizirane homofobije.

Naslednje poglavje, katerega namen je presečni pregled izsledkov raziskav Eurobarometra, Evropske raziskave vrednot in Slovenskega javnega mnenja, tako s praktičnega vidika reflektira zgoraj pojasnjene teoretske trditve. Izbrane raziskave, ki so bile opravljene na splošni populaciji ter med geji in lezbijkami, merijo stopnjo homofobije v Sloveniji v primerjavi z drugimi evropskimi državami. Iz opravljenih raziskav sledi, da je istospolna usmerjenost v državi pogosta osnova za nasilje in diskriminacijo. Kljub temu da ostaja še mnogo neraziskanih segmentov življenja populacije LGBT (t. i. sivih peg), imamo dovolj podatkov, ki kažejo na diktaturo heteronormativne družbe v Sloveniji. Več kot polovica vprašanih gejev in lezbijk je že izkusila določeno obliko nasilja zaradi svoje spolne usmerjenosti, več kot tri četrtine jih je doživelo tišino o tej problematiki med stenami izobraževalnih ustanov, skoraj polovica pa jih je ostala nerazkritih na delovnem mestu. Diskriminacija »na ulici« sedaj trči ob institucionalizirano diskriminacijo in z njo splete nadvse močno vez.

In ravno pojav takšne interference je možno prepoznati z analizami socioloških in pravnih vidikov razumevanja ter percepcije homoseksualnosti in homofobije, ki sta predstavljeni v tretjem in četrtem poglavju knjige.

Sociološki del raziskave je tako namenjen analizi fokusnih skupin med geji in lezbijkami ter študentkami in študenti pedagoške smeri študija na Filozofski fakulteti in Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani. Ker so fokusne skupine potekale v času javnih razprav ob predlogu Družinskega zakonika, so bile vsebine, o katerih se je razpravljalo, s strani respondentk in respondentov postavljene v kontekst te razprave. Bodoče učiteljice in učitelji so homofobijo razumeli predvsem kot čustveni odziv na nepoznano, kot razlog za njo pa so navajali nevednost in nepoznavanje

med ljudmi. Tako so rešitev za boj proti homofobičnim predsodkom videli kar v morebitnem srečanju homofobične osebe z istospolno usmerjeno: »Da /ti ljudje/ dejansko vidijo, da so taki ljudje, da so čisto normalni in da so v redu in da so tudi smešni in zabavni in vse ...« (str. 77). »Normalizacija« homoseksualnosti skozi »empirični dokaz« in celo pogojevanje podeljevanja oz. spoštovanja človekovih pravic skozi integracijo istospolno usmerjenih v heteronormativno matrico, ki bo šele »humanizirala te drugačne«, zrcali nekritičnost študentk in študentov do samega okvira heteronormativnosti, ki je *a priori* homofobičen. Heteronormativnost kot izhodiščni problem pri obravnavi delovanj homofobije pa so v nasprotju s prvo skupino prepoznali geji in lezbijke v drugi fokusni skupini. Zaradi superiornosti heteronormativnih norm skušajo geji in lezbijke z različnimi strategijami upravljanja s homofobijo agirati skozi vsakdanje življenjske situacije, kajti brez mimikrije je nemogoče delovati v državi, kjer v vseh segmentih družbeno-političnega vlada tiranija tistih, ki si za svoje ohranjanje pozicije moči nenehoma konstituirajo *Drugega*.

Zadnji obraz homofobije – homofobija v pravu – skozi kritično analizo pravnih norm, ki obravnavajo homofobijo in analizo pravnih norm, ki odražajo homofobijo, kaže, »kako institucionalizirana heteronormativnost na najvišji ravni /.../ širi ideje, ki lahko vzdržujejo homofobijo v skupnosti ali k njej prispevajo« (str. 127).

Izraz homofobija se v pravnem kontekstu razume predvsem kot neenako obravnavanje ali diskriminacija na podlagi spolne usmerjenosti kot dejanske ali pripisane osebne okoliščine posameznika oz. posameznice. Slovensko pravo sicer samega izraza *homofobija* ne pozna (ne pozna ga niti Slovar slovenskega knjižnega jezika), kar pomeni, da je v predpisih treba iskati norme, ki se ukvarjajo z izrazi homofobije, vendar v drugih terminih. Pravo pri nas sankcionira le hude oblike homofobije, ki so opredeljene kot protizakonite ali kaznive.

Kazenski zakonik je tako relevantni vir, ki na kazenskem področju vsebuje kazniva dejanja, povezana s prepovedjo diskriminacije ali neenakega obravnavanja. 297. člen kriminalizira sovražni govor in nekatere druge oblike kaznivih dejanj, storjenih iz sovraštva, med drugim tudi spodbujanje neenakopravnosti zaradi spolne usmerjenosti. Vendar pa na tem mestu že naletimo na diskrepanco med osnovno določbo tega člena, ki kot ključni element kaznivega dejanja zahteva, da je to storjeno na javen način. 63. člen Ustave RS prepoveduje vsakršno spodbujanje neenakosti in nestrpnosti, ne glede na to, ali je bilo dejanje storjeno v javnosti ali ne. Govorimo torej lahko o neskladnosti člena z Ustavo.

Takšnih inkongruentnih pojavov je v okviru slovenskega prava še veliko. Tako na primer Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja, ki v 5. členu prepoveduje nadlegovanje tudi na osnovi spolne usmerjenosti, nikakor ne zaživi v praksi, saj za nadzor izvajanja tega zakona, z izjemo področja zaposlovanja, niso navedeni pristojni inšpektorati. Pritožbe zaradi diskriminacije kot organ za enakost obravnava zagovornik načela enakosti, ki pa nikakor nima zadostnih zakonskih pooblastil za ustrezno ukrepanje.

O izrazito homofobčnih ureditvah na področju urejanja pravic in dolžnosti istospolnih parov v primerjavi s heteroseksualnimi pa že tako nima več smisla govoriti. Nesprejetje že tako kompromisov polnega Družinskega zakonika je le še zadnja pika na i, ki kaže, kako močno je homofobija zasidrana v naši skupnosti. Rezultati vseh raziskav, ki jih ponuja knjiga *Obrazi homofobije*, resnično nudi pogled slovenske družbe v ogledalo. Naj ta vidi in začuti sram.